

УДК 159.923.2-027.542-043.86:37-057.87]:[37.091.313:364-78]:793.31(=161.2)
DOI: 10.31866/2616-7646.6.1.2023.283723

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ ІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ХОРЕОГРАФІЧНИХ ТРАДИЦІЙ

DEVELOPMENT OF STUDENTS' NATIONAL IDENTITY THROUGH SOCIAL PROJECTS ON THE IMPLEMENTATION OF UKRAINIAN CHOREOGRAPHIC TRADITIONS

Шевчук Антоніна Семенівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної
та початкової освіти,
Ізмаїльський державний
гуманітарний університет,
Ізмаїл, Україна,
<https://orcid.org/0009-0000-5614-9136>,
shevchuk.tonya@gmail.com

Antonina Shevchuk,
PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Preschool and Primary Education,
Izmail State University
of the Humanities,
Izmail, Ukraine,
<https://orcid.org/0009-0000-5614-9136>,
shevchuk.tonya@gmail.com

Анотація

Abstract

Мета дослідження – висвітлити в умовах дії культурної травми необхідність розвитку національної ідентичності студентів за допомогою мистецької спадщини українців і практико-орієнтованого навчання та презентувати сутність соціального проєкту на засадах волонтерської діяльності студентів із впровадження українських хореографічних традицій в освітньо-побутове середовище. **Методологія.** Застосовано аналітичний та термінологічний методи, а також теоретичного узагальнення. **Наукова новизна.** Уточнені поняття національної ідентичності як стрижня особистості студента, особливо в умовах дії культурної травми, та українських хореографічних традицій як засобів впливу на формування української ідентичності. Визначено сутність соціального проєкту з хореографічного волонтерства та алгоритм волонтерської діяльності студентів із впровадження українських хореографічних традицій в освітньо-побутове середовище. **Висновки.** Аналіз нормативних і наукових джерел допоміг уточнити поняття української національної ідентичності (стійке усвідомлення особою належності до української нації як

The purpose of the article is to highlight the need to develop students' national identity through the artistic heritage of Ukrainians and practice-oriented learning in the context of cultural trauma and to present the essence of a social project based on students' volunteer activities to introduce Ukrainian choreographic traditions into the educational and living environment. **Research methodology.** The analytical and terminological methods, as well as theoretical summarizing, were used. **Scientific novelty.** The concepts of national identity as the core of a student's personality, especially in the context of cultural trauma, and Ukrainian choreographic traditions as a means of influencing the formation of Ukrainian identity are clarified. The essence of the social project on choreographic volunteering and the algorithm of students' volunteer activities for the Ukrainian choreographic traditions' promotion in the educational and living environment are determined. **Conclusions.** The analysis of normative and scientific sources helped to clarify the concept of Ukrainian national identity (a person's stable awareness of belonging to the Ukrainian nation as an original community united by name, symbols,

самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями) і визнати її стрижневою в особистості студента, який орієнтований на подолання культурної травми в соціумі. Характеристика українських хореографічних традицій (поєднання в мистецьких творах стабільних і змінюваних компонентів, функціонування в культурі хореографічних канонів, зразків, варіантів із певною метою, у визначених групах та умовах суспільного життя) дозволила визнати їх актуальність у сучасній культурі, освіті, соціальній ситуації й такими засобами, що мають стати доступними кожному українцю і завдяки цьому здійснювати вплив на особистісний розвиток, зокрема на формування національної ідентичності дітей, молоді, людей старшого покоління. Обґрунтована доцільність практико-орієнтованого навчання студентів за допомогою технології проектної діяльності та хореографічного волонтерства задля подолання наслідків культурної травми, набуття студентами соціально значущого досвіду. Запропонований покроковий алгоритм волонтерської діяльності студентів із впровадження українських хореографічних традицій в освітньо-побутове середовище українських школярів.

Ключові слова:

національна ідентичність; соціальні проекти; українські хореографічні традиції; культурна травма; український танець; хореографія.

geographical and ethnic and social origin, historical memory, a set of spiritual and cultural values, in particular, the Ukrainian language and folk traditions) and recognize it as the core of the student's personality, which is focused on overcoming cultural trauma in society. The characterization of Ukrainian choreographic traditions (combination of stable and changing components in artistic works, functioning of choreographic canons, samples, variants in culture for a specific purpose, in certain groups and conditions of social life) allowed us to recognize their relevance in modern culture, education, social situation and as means that should be available to every Ukrainian and thus influence personal development, in particular the formation of the national identity of children, youth, and older people. The feasibility of practice-oriented teaching of students using the technology of project activities and choreographic volunteering to overcome cultural trauma's consequences and gain socially significant experience for students is substantiated. A step-by-step algorithm of students' volunteer activities to introduce Ukrainian choreographic traditions into the educational and living environment of Ukrainian schoolchildren is proposed.

Keywords:

national identity; social projects; Ukrainian choreographic traditions; cultural trauma; Ukrainian dance; choreography.

Актуальність теми дослідження. У контексті доленосних перетворень і болісних подій в українському соціумі останніх десятиліть ХХ століття і перших ХХІ століття виявилася актуальною потреба у науковому дискурсі із проблеми культурної травми і розвитку молоді на її тлі, з питання розвитку в особистості студента національної ідентичності як стрижневої основи майбутнього фахівця, з визначення засобів і технологій формування ідентичності.

Аналіз останніх досліджень. Поняття культурної травми трактується дослідниками у загальноновизнаному науковому сенсі як значущі зміни у соціальному житті, що закарбовуються в національній свідомості та культурній ідентичності. Концепція соціальних змін сучасного польського дослідника Пйотра Штомпка

дає підстави віднести до культурної травми в нашій країні низку травматичних подій останніх п'ятдесяти років: Чорнобильська катастрофа, посткомуністичні руйнації в новоутвореній державі, громадянські протистояння антиукраїнським намірам під час Революції Гідності, захоплення Криму ворожою державою, повномасштабна війна з РФ від 24 лютого 2022 року.

Кілька поколінь зазнали глибоких психічних, світоглядних, фізичних травмувань. Тотальна брехня і розвінчування міфів, загибла молодь, втрачені життя та ілюзії старших поколінь, руйнація сенсу життя, криза ідентичності, підступність політиків, церковнослужителів, пересічних громадян, переосмислення друзів і ворогів... Маємо наслідки колективного, індивідуального і цілком деструктивного характеру. Загоювання травм триває і триватиме ще довго. Тож потрібні адекватні технології, засоби, умови соціального середовища заради впливу на особистість, її зміцнення і зцілення. Необхідні реалістичні соціальні проекти, спрямовані на різні вікові верстви населення з колективними і особистими травмами. Наукові пошуки зосереджуються на подоланні наслідків культурних травм сучасного українського соціуму за допомогою мистецтва хореографії.

Мета статті – висвітлити в умовах дії культурної травми необхідність розвитку національної ідентичності студентів за допомогою мистецької спадщини українців і практико-орієнтованого навчання та презентувати сутність соціального проекту на засадах волонтерської діяльності студентів із впровадження українських хореографічних традицій в освітньо-побутове середовище.

Виклад основного матеріалу. Погляд насамперед спрямовується на студентську молодь, розвиток ідентичності особистості майбутнього фахівця, який має зорганізувати свою діяльність у напрямі подолання наслідків культурних травм. Увагу привертає громадянська, національна, культурна ідентичність як стрижень особистості молодої людини в українській державі. З цією метою нами проаналізовано компетентності та наявні визначення в освітній вертикалі: Закон України «Про освіту», Державні стандарти дошкільної освіти, Державні стандарти початкової освіти, базової середньої освіти, старшої школи, Професійні стандарти педагогічні – вихователя, вчителя, Професійні стандарти вищої освіти мистецьких спеціальностей. Наразі маємо таку загальну картину на предмет компетентностей тих, хто навчається на різних рівнях освіти.

Закон України «Про освіту» як основоположний орієнтир вказує на формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, зокрема на громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, а також на культурну компетентність (Верховна Рада України, 2017). Відповідно, з-поміж ключових компетентностей дитини дошкільного віку – соціально-громадянська компетентність і мистецько-творча, що визначені в Базовому компоненті дошкільної освіти 2021 року (Міністерство освіти і науки України, 2021). Державні стандарти початкової освіти, базової середньої освіти, старшої школи орієнтують на формування у школярів низки ключових компетентностей, з яких привертають увагу соціальні, громадянські компетентності, а також культурна.

Професійні стандарти і вихователя, і вчителя передбачають п'ять наскрізних компетентностей, які педагоги мають формувати у своїх вихованців, а отже, по-

винні володіти ними і самі: громадянська, соціальна, культурна, лідерська, підприємницька. При цьому лише культурна характеризується як національно-культурна, а саме як здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, поважати багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (Міністерство економіки України, 2021, с. 6). Тож у трактуванні компетентності очевидними є засоби її формування – культурно-мистецькі, традиційні, з національної спадщини українців, що затребувані сучасною людиною.

Стандарт фахової передвищої освіти (024 «Хореографія») містить рекомендації про те, що фаховий молодший бакалавр із хореографії має можливість різного працевлаштування, зокрема, займатися індивідуальною мистецькою та/або незалежною професійною діяльністю (Міністерство культури та інформаційної політики України, 2021, с. 11). Це важливо з погляду участі студента у волонтерській діяльності. Про національну або національно-культурну ідентичність, її формування, розвиток чи виявлення, на жаль, у цьому документі не йдеться.

У Стандарті вищої освіти сформульовані загальні компетентності як універсальні, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача. Так, стандарт випусника бакалавра спеціальності 024 «Хореографія» вказує на загальну компетентність (02): здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства..., використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (Міністерство освіти і науки України, 2020). Привертають увагу такі важливі з погляду дослідження програмні результати, як-от: ПР10 – розуміти хореографію як засіб ствердження національної самосвідомості та ідентичності; ПР13 – розуміти і вміти застосовувати на практиці сучасні стратегії збереження та примноження культурної спадщини у сфері хореографічного мистецтва. Методичні рекомендації МОН України щодо розроблення стандартів вищої освіти з-поміж інших містять визначення результатів навчання. Тож програмні результати (ПР) тлумачать як знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку (Міністерство освіти і науки України, 2016). Їх можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти; особа здатна продемонструвати їх після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Втім, маємо констатувати, що донині (точніше, до лютого 2022 року) авторські колективи стандартів освіти і навчальних програм на всіх рівнях освіти здебільшого уникали формулювання української національної або національно-культурної ідентичності, остерігаючись звинувачень у націоналізмі. І даремно. Ми вже давно би мали більш наполегливо відстоювати свою українську ідентичність, допомагати педагогам визначатися із засобами її формування і розвитку в дітях і молоді, навіть у людях третього віку (вони є свідками усіх названих вище культурних травм). Не зараз, а раніше мали б критично аналізувати навіть деталі у мистецькому світі, як-от: позбутися дивних збігів у послідовності кольорів в українському чоловічому сценічному костюмі та прапорі РФ – білий (сорочка), синій (пояс), червоний (шаровари). Відповідно нині замість дещо розмитого процесу національної ідентифікації мали б іншу картину та країну. В цей критичний для української нації період воєнної агресії маємо наздоганяти і навіть випере-

джати час, а отже, діяти продуктивно. У цьому процесі вважаємо за необхідне орієнтуватися на положення нещодавно запровадженого Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (Верховна Рада України, 2022).

Задля тлумачення ключових понять звернемося до окремих праць науковців, довідникових матеріалів. Так, в Українському педагогічному словнику академіка С. Гончаренка (1997) термін «ідентифікація/ідентичність» ще відсутній. Після міленіуму він починає частіше фігурувати у вітчизняних джерелах, а згодом активно досліджується в різних аспектах. Цілком поділяємо авторитетний погляд М. Рябчука (2019): «Розмаїття підходів до національної ідентичності у сучасних суспільних науках великою мірою зумовлене розмаїттям підходів до феномену нації, тобто спільноти, з якою носій певної національної ідентичності самоотождоженнюється (ідентифікується) і яка певними дискурсивними та інституційними засобами цю ідентичність репродукує й підтримує» (с. 38).

Наразі слово «ідентифікація» (від лат. *identicus* – тотожний, однаковий і *facio* – роблю) визначається як процес неусвідомлюваного уподібнення, ототожнення себе з іншим суб'єктом, групою, взірцем, ідеалом, соціальним інститутом ("Культурна ідентифікація", 2022). Наприклад, культурна ідентифікація – ототожнення себе із групою або культурним явищем, зокрема з українським мистецтвом, традиціями, мовою. Науковці розглядають ідентифікацію як процес формування ідентичності. Ідентичність тлумачиться як невіддільна характеристика особистості людини, що виявляється, з одного боку, у визнанні своєї унікальності, а з іншого – у відчутті рівнозначності, належності до певної спільноти (Рафальський та ін., 2022). Теоретичний аналіз одного з основних понять показав, що ідентичність як термін має кілька значень: громадянська, національна, культурна тощо. Громадянська ідентичність (феномен свідомого й активного громадянства, ототожнення себе зі спільнотою громадян національно-державного утворення, усвідомлення себе членом громадянського суспільства України (Резнік, 2006)) формується у процесі засвоєння соціальних і громадянських норм, правил, цінностей.

Сучасне визначення української національної ідентичності міститься у згаданому вище Законі України: це «стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями» (Верховна Рада України, 2022). До національної ідентичності частково виявляється схильність вже від народження завдяки ранньому сприйманню етнокультури. Втім, національна ідентичність вважається, головним чином, соціально обумовленою, яка є змінною в характеристиці особистості, такою, що розвивається.

«З усіх колективних ідентичностей, що їх тепер поділяють люди, національна ідентичність, мабуть, найважливіша й найповніша», вважає сучасний британський дослідник феноменів культурних основ націй Ентоні Сміт (1994, с. 150). Національна ідентичність – це персональна ідентичність або відчуття належності до певної держави чи нації, це є сенс нації, що представлений самобутніми традиціями, культурою, мовою, мистецтвом, міфами тощо. За визначенням класика, «національна ідентичність пронизує життя індивідів та спільнот майже в усіх сферах діяльності. У сфері культури національна ідентичність виявляється в цілій низці гіпотез і міфів,

цінностей і спогадів, – так само як і в мові, у праві, в інституціях і церемоніях» (Сміт, 1994, с. 151). На думку Е. Сміта (1994), «концепт національної ідентичності можна визначити як підтримування та постійна репродукція патернів цінностей, символів, пам'яті, міфів та традицій, які є складниками спадщини націй, та водночас ідентифікації особистостей» (с. 193). Тож культурні пріоритети залишаються в світі на першому плані, культурні надбання розглядаються як визнані засоби впливу на формування національної ідентичності, особливо під час культурної травми. Із цих позицій науковці і практики спрямовують погляд на українське мистецтво, що втілює у собі національні патерни як передбачувані уявлення, зразки, коди, сталість.

З погляду дослідників проблематики національної ідентичності, її пробудження відбувається у дитячому віці під впливом батьків, сім'ї, ровесників, педагогів і продовжує формуватися під час всього періоду соціалізації, а отже – і в студентські роки. Означимо важливі реалії навчального періоду 2022/2023 років: співпраця викладача і студентів у форматі переважно дистанційного навчання в умовах воєнного стану, відкритої агресії сусідньої країни як головний соціальний виклик для суб'єктів освіти; підвищена стресовість, тривожність, розгубленість студентів, інколи розмитість найближчих перспектив, складнощі внутрішньої організованості, тимчасові переміщення осіб тощо. Водночас наявним у студентів стає додатковий ресурс: потреба у згуртованості навколо національних цінностей; чутливість до взаємодії, думки іншого, толерантність; зосередженість на вітчизняних освітніх надбаннях, національних аспектах у соціальному житті та навчальній діяльності; виявлення глибинності в ціннісних орієнтирах, постановка сутнісних запитань про те, хто я і чим є для мене моя країна, мій народ, моя культура, історія, мистецтво; цікавість до світоглядних питань і можливостей особистого вкладу в покращення соціальної ситуації тощо. У такий час викладачі свідомо окреслюють для себе використання певних засобів, активних форм роботи зі студентами, щоб у важких реаліях знизити негативний вплив соціальної ситуації, задіяти дорогоцінний ресурс, збагатити особистість студента, сформувані у нього належні компетентності.

Оскільки культурні надбання розглядаються як визнані засоби впливу на формування національної ідентичності, то з цих позицій увагу привертають українські мистецькі, зокрема, хореографічні традиції. Під українськими хореографічними традиціями розуміємо систему, яка формується з єдності змісту традицій і механізму їх функціонування. Зміст українських хореографічних традицій складають накопичений досвід хореографічного мистецтва (танцювальні жанри і види, змістові цінності мистецтва, конкретний зміст творів, сталі зображувальні та виражальні засоби; форма художніх творів у сукупності сюжету, образів, музики, хореографії; репертуар хороводів і танців з усталеними та творчо-імпровізаційними компонентами) і відібраний часом досвід хореографічного мистецтва, насамперед у значенні художнього взірця.

Досвід хореографічного мистецтва накопичується в первинних формах фольклорного танцю (репродуктивні, автентичні і продуктивні, що зберігають фольклорну основу та водночас активно оновлюються) і вторинних формах народного танцю та професійного мистецтва (узагальнені, загальнонаціональні форми, виконують не лише традиційні первісні функції, а також інші різноманітні функції завдяки включенню у нові культурно-побутові умови – творчі, сценічні, освітні

тощо). До хореографічного художнього взірця, з нашого погляду, належать: інваріант (узагальнений зміст танцю), канон (конкретний фольклорний танець), зразок (народний танець національного значення), варіант (створений на інваріантних засадах хоровод чи танець). По-перше, інваріант – це узагальнений зміст танцю, танцювального жанру, виду та інваріантна інформація про танець. До прикладу, узагальнений зміст про танець «Гопак». Виходимо з того, що інваріантний, узагальнений – це незмінний за певних перетворень; варіативний, змінний – це відхилення у несуттєвих деталях від основного типу, видозміна у певних межах, різновид будь-чого. По-друге, канон – це конкретний фольклорний танець, наприклад, збережений гопак «Гречаники», що занотований у фольклорних джерелах. По-третє, зразок – це народний танець або танець, що розроблений на народних засадах і набув значення національного. Приміром, танці «Гопак», «Повзунець», створені для виконавців-професіоналів геніальним українським балетмейстером ХХ століття Павлом Вірським. По-четверте, варіант – це танець, що розроблений, створений на узагальнених інваріантних засадах українського жанру чи виду (приміром, хоровод «Шум»), або спеціально збагачений, адаптований канон чи зразок (до прикладу, збагачений ігровими елементами і спрощений до вікових можливостей дітей дошкільного і молодшого шкільного віку танець «Повзунець»).

Вважаємо, що механізм функціонування українських хореографічних традицій у культурі становить динамічний процес і криється в такій єдності: в акумуляції мистецьких творів (художні взірці); у трансмісії хореографічного досвіду за допомогою передавання інваріантного змісту творів у танцювальних канонах, зразках і спеціально збагачених, адаптованих варіантах танців; у реалізації, актуалізації хореографічного досвіду, тобто включенні його в сучасне життя з певною метою (культурною, освітньою, реабілітаційною), в різних умовах і соціально-вікових групах. Вбачаємо, що поєднання в мистецьких творах стабільних і змінюваних компонентів, функціонування в культурі хореографічних канонів, зразків, варіантів із певною метою, у визначених групах та умовах суспільного життя забезпечують збереження і оновлення традицій, їх актуалізацію в сучасній культурі та освіті, вплив на творчо-особистісний розвиток, зокрема на національну й культурну ідентичність дітей та молоді.

Цілком поділяючи погляди сучасних авторів, очевидно є необхідність, з одного боку, надавати перевагу культурним пріоритетам з українського мистецтва, а з іншого, звертатися до сучасних педагогічних технологій у навчальному процесі закладу вищої освіти. Чому саме це має вплинути на розвиток національної ідентичності, загальних і професійних компетентностей? Китайське прислів'я засвідчує: скажи мені – і я забуду, покажи мені – і я запам'ятаю, залучи мене – і я навчуся. Наразі саме активне практико-орієнтоване навчання, зокрема за допомогою технології проектної діяльності, вважається найпродуктивнішим як на рівні дошкільної, шкільної, так і вищої освіти.

Загалом, виникнення та розвиток методу проектів пов'язують із гуманістичним напрямом у філософії освіти, з ім'ям Д. Дьюї, американського філософа і педагога, а також із його учнем В. Кілпатриком і його працею «Метод проектів» (Kilpatrick, 1918). Навчання на основі проектів або «цільових актів» – це зіткнення з невідомими проблемами майбутнього, навчання на активній основі. За емоційним визначенням В. Кілпатрика (Kilpatrick, 1918), метод проектів є «від душі вико-

нуваним задумом». З нашого погляду, саме це привертає до нього людей творчих професій, викладачів гуманітарних вишів. Проєкт (від лат. *projectus*, кинутий вперед) – це реалістичний задум, план про бажане майбутнє; це сукупність розрахунків для створення якогось продукту, що містить у собі раціональне обґрунтування і конкретний спосіб здійснення. З погляду української дослідниці І. Дичківської (2015), це метод навчання, заснований на постановці соціально значущої мети, її практичному досягненні, виявленні творчості та отриманні реального результату.

Метод проєктів тлумачиться сучасними вченими як педагогічна технологія, що орієнтується на інтеграцію застосування наявних і нових знань, збагачення новими навичками і творчими уміннями. До прикладу, у дослідженні «Бакалаврський творчий проєкт у підготовці студента за освітньо-професійною програмою «Бальна хореографія» авторка Н. Горбатова (2022) зосереджується не лише на творчому складнику проєктної балетмейстерської діяльності, а й висвітлює дослідницьку компетентність у складанні атестації студента у вигляді проєкту. Такий підхід значно збагачує студента і, за висновками авторки, сприяє тому, щоб на наступних рівнях вищої мистецької освіти поєднати дослідницький і творчий складники. Цілком поділяємо погляди авторки.

Метод проєктів визначають як технологію формування ключових компетентностей, що підтримує компетентнісно-орієнтований підхід в освіті, технологію освіти впродовж усього життя, технологію вирішення актуальних і особисто значущих проблем практичного спрямування. Активність особи в проєкті створює можливості опанувати в соціально-культурному середовищі невідому або частково знайому діяльність.

Студентські роки – це повноцінне соціальне і професійне життя. Освіта має ґрунтуватися на реальному житті, на тому, що необхідним є саме сьогодні, зокрема, в умовах подолання наслідків культурної травми. Вважаємо, національна ідентичність як одна з основних компетентностей студента має формуватися за допомогою активного проблемного навчання, інноваційних соціальних і педагогічних технологій, зокрема, проєктної технології зі створення власного соціального проєкту волонтерської діяльності для впровадження українських хореографічних традицій в освітньо-побутове середовище дітей шкільного віку, молоді, людей третього віку.

У тлумаченні понять волонтерства і волонтерської діяльності виходимо із загально визнаної сутності явища як добровільної, благодійної, соціально корисної діяльності, яка здійснюється окремою особою, групою людей, організаціями для реалізації основних людських потреб, покращення якості життя, економічного і соціального розвитку. Волонтерська діяльність спрямована на надання допомоги різним особам, особливо тим, які потребують її у складних життєвих обставинах, є ресурсом сторонньої допомоги. Волонтерство сприяє самореалізації волонтера. Цілком справедливо з-поміж напрямів волонтерства сучасні автори частіше за все висвітлюють волонтерство на допомогу воїнам ЗСУ та постраждалим від воєнних дій цивільним, а також екологічне і численні напрями в ньому (захист довкілля, інформаційне волонтерство в екології тощо), рідше – освітнє волонтерство (уроки, лекції, ведення блогу тощо) та інші. Втім, волонтерство хореографічне ще не є досить поширеним і дослідженим.

Які є можливості для хореографічного волонтерства? Хореографи здатні ставати амбасадорами насамперед української хореографії – для всіх охочих, не лише

обдарованих і здібних за критеріями сценічного виконавства й хореографічної освіти. Із цих позицій увагу привертають деякі з основних принципів, що визначають порядок формування державної політики у сфері утвердження української ідентичності: відсутність дискримінації як «рівний доступ усіх суб'єктів до участі у проєктах у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»; наступність як «нерозривний зв'язок з національною історією, культурою і традиціями українського народу» (Верховна Рада України, 2022). Тож маємо створити сприятливі умови, щоб надати можливість кожному українському громадянину в шкільні роки відчувати себе спроможним в українських танцях. Оптимальною умовою могло б стати впровадження уроку хореографії з домінуючою складовою українського народного танцю як одного з-поміж основних освітніх компонентів. Однак практика свідчить про відсутність таких уроків. Агенти імплементації українського танцю можуть під час Всесвітнього дня танцю ініціювати марафони на кшталт «Базові рухи українського танцю доступні кожному», «Активні чоловічі рухи бойового гопака» тощо. Втім, замало одного дня чи тижня на рік, щоб стати агентами змін і досягнути змін. Отже, означимо бажані кроки.

Введіть студентів у проблематику волонтерської діяльності та соціальних проєктів. Запропонуйте їм написати есе на одну з тем: «Долучитись до хореографічного волонтерства: виклики та цінності досвіду для мене», «Як хореографічне волонтерство змінить моє життя», «Моя участь у волонтерстві заради становлення української національної ідентичності дітей», «Як українське мистецтво в освіті дітей і дорослих може стати моєю волонтерською діяльністю?». Проаналізуйте есе, основні думки студентів, означте алгоритм проєктної діяльності. Запропонуйте можливі теми соціальних проєктів, а краще в інтерактивній формі розробіть теми разом зі студентами: «Долучаємось до українських хореографічних традицій разом»; «Зберігачі та продовжувачі українських хореографічних традицій» абощо. Обговоріть зі студентами надійні джерела для віднайдення фольклорних танців, варіантів, наприклад: 1) Українські народні танці. Упорядник А. Гуменюк (1969); 2) А. Шевчук (2005). Українські музично-хореографічні традиції як засіб музично-рухового розвитку старших дошкільників. Надайте можливість здійснити пошук інших доцільних джерел.

Залежно від року навчання студента, алгоритм проєктної діяльності може бути мінімізованим або розширеним, втім, завжди конкретним і детальним. На першому курсі навчання студент може йти за мінімізованою схемою (табл. 1).

Таблиця 1.

Компоненти і орієнтовний зміст проєктної діяльності студента-волонтера з дітьми молодшого шкільного віку

Компоненти проєктної діяльності	Орієнтовний зміст проєктної діяльності
Місія проєкту	Формування національної та культурної ідентичності молодших школярів за допомогою українських мистецьких традицій; збагачення життєдіяльності дітей доступним і невимогливим виконанням українських танців для власного пізнання, задоволення, оздоровлення

Завдання проєкту	Впровадження українських хореографічних традицій у середовище молодших школярів за допомогою п'яти українських фольклорних танців
Замовники проєкту	Діти, які тривалий час перебували за межами свого основного місця проживання під час воєнних дій, які втратили когось із близьких, діти з особливими освітніми потребами, всі інші охочі діти
Керівник проєктної діяльності	Студент/студенти спеціальності «хореографія» перших двох-трьох курсів навчання
Фасилітатор навчального проєкту	Викладач дисципліни або керівник практики студента на 1-му, 2-му, 3-му році навчання. Спілкується, спрямовує, підтримує, консультує в разі потреби студента
Ресурси проєкту	Бажання студента сприяти емоційному благополуччю дітей в умовах культурної травми, професійний потенціал студента, середовище школи (рекреація, подвір'я, актов/спортивна зала), музичний і відеоконтент, окремі елементи власного українського одягу дітей і студента
Прогнозування дій	П'ять майстер-класів і творчих майстерень. До прикладу, одна частина зустрічі – перший майстер-клас студента з танцювання базових українських рухів і фігур одного танцю, а також друга частина зустрічі – творча майстерня з опанування з дітьми рухами, танцювальними фігурами і самим танцем. Рефлексія. Одна й та сама творча майстерня повторюється хоча б двічі. Наступні зустрічі – другий, третій, четвертий, п'ятий майстер-класи і відповідні творчі майстерні, рефлексії
Очікувані результати проєкту для учасників	Відчуття благополуччя кожним учнем, переважання позитивних емоцій, отримання успішних дій кожною дитиною в опануванні українською танцювальною традицією, естетичне і фізичне задоволення тощо. Як наслідок – проникнення емоціями української музики і танцю, спокійне і привітне спілкування дітей у парах, оздоровчий вплив, зміцнення національної та культурної ідентичності молодших школярів
Досягнення студента	Відчуття особистої причетності, свого внеску в подолання культурної травми в дитячому середовищі. Зміцнення національної ідентичності. Становлення почуття власної професійної спроможності у нових невизначених умовах
Презентація результатів	Презентація проєктної діяльності за допомогою Microsoft PowerPoint Presentation, зі світлинами, з короткими відео тощо

Проєктну діяльність можна організувати і здійснити за такими етапами:

а) визначення основного інструментарію (стан проблеми, аналіз ситуації, актуальність і спрямованість проєкту, тема/назва, мета, завдання, очікувані результати для учасників, очікувані досягнення для студента тощо);

б) прогнозування поетапності проєктної діяльності (розробка проєктного задуму – планування дій, забезпечення належного середовища проєкту, підготовка перегляду відеозаписів фольклорних гуртів на зразок гурту «Занедбанці» або чогось подібного, ознайомлення із традицією виконання масових танців фінськими школярами під час щоденної великої перерви тощо);

в) практична реалізація проєктного задуму (виконання запланованих дій як ключовий компонент творчої активності студента, орієнтування дітей на отримання власного задоволення від доступності танців, а не на концертну діяльність);

г) оцінка результатів проєкту (новий стан реальності), підсумки;

д) презентації, перспективи проєкту.

Студент самостійно обирає алгоритм проєктної технології. Втім, на 1-му, 2-му, 3-му курсах навчання він, приміром, в осінньому семестрі спроектує свою діяльність під керівництвом викладача. Студент набуде практичного досвіду зі школярами молодшої, потім середньої школи в умовах закладу освіти, а надалі – з особами третього віку на локації університету для людей третього віку або суспільному майданчику відпочинку (майдан міста, підземний перехід, територія парку відпочинку тощо). У цьому процесі в нього розвиватимуться національна, культурна ідентичність, а також організаторські та лідерські якості.

Наукова новизна. Уточнені поняття національної ідентичності як стрижня особистості студента, особливо в умовах дії культурної травми, та українських хореографічних традицій як засобів впливу на формування української ідентичності. Визначено сутність соціального проєкту з хореографічного волонтерства та алгоритм волонтерської діяльності студентів із впровадження українських хореографічних традицій в освітньо-побутове середовище.

Висновки. Аналіз нормативних і наукових джерел допоміг уточнити поняття української національної ідентичності (стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями) і визнати її стрижневою в особистості студента, який орієнтований на подолання культурної травми в соціумі. Характеристика українських хореографічних традицій (поєднання в мистецьких творах стабільних і змінюваних компонентів, функціонування в культурі хореографічних канонів, зразків, варіантів із певною метою, у визначених групах та умовах суспільного життя) дозволила визнати їх актуальність у сучасній культурі, освіті, соціальній ситуації й такими засобами, що мають стати доступними кожному українцю і завдяки цьому здійснювати вплив на особистісний розвиток, зокрема на формування національної ідентичності дітей, молоді, людей старшого покоління. Обґрунтована доцільність практико-орієнтованого навчання студентів за допомогою технології проєктної діяльності та хореографічного волонтерства задля подолання наслідків культурної травми, набуття студентами соціально значущого досвіду. Запропонований покроковий алгоритм волонтерської діяльності студентів із впровадження українських хореографічних традицій в освітньо-побутове середовище українських школярів. Цілком очікувано, що випускник після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів (наприклад, волонтерська практика за технологією проєктної діяльності) виявить здатність розуміти хореографію як засіб утвердження національної ідентичності, розвине навички застосовувати на практиці сучасні стратегії збереження і передавання культурної спадщини у сфері хореографічного мистецтва, набуде досвіду протидії наслідкам культурної травми у дітей певного віку за допомогою мистецьких традицій українців. Викладачі

мають знаходити точки дотику між актуальною соціальною ситуацією (культурні травми останніх десятиліть, свідками яких стали студенти), стандартами, дисциплінами, практиками студентів, методами їх навчання і організації. Соціальний проєкт культурно-мистецького спрямування – творчий, національно і практико-орієнтований – сприймаємо як можливість формування ключових і професійних компетентностей майбутніх фахівців хореографії, збагачення національної ідентичності студентів, подолання наслідків культурної травми в українському середовищі.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Верховна Рада України. (2017, 5 вересня). *Про освіту* (Закон № 2145-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Верховна Рада України. (2022, 13 грудня). *Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності* (Закон № 2834-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20>
- Гончаренко, С. (1997). *Український педагогічний словник*. Либідь.
- Горбатова, Н. О. (2022). Бакалаврський творчий проєкт у підготовці студента за освітньо-професійною програмою «Бальна хореографія». *Танцювальні студії*, 5(2), 148–156. <https://doi.org/10.31866/2616-7646.5.2.2022.269344>
- Гуменюк, А. І. (Упоряд.) (1969). *Українські народні танці* (П. П. Вірський, ред.). Наукова думка.
- Дичківська, І. М. (2015). *Інноваційні педагогічні технології* (3-тє вид.). Академвидав.
- Культурна ідентифікація. (2022, 2 липня). В *Вікіпедія*. <https://is.gd/hvYidg>
- Міністерство економіки України. (2021, 19 жовтня). *Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти»* (затверджено Наказом № 755-21). <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/617/27c/dc6/61727cdc64def816302302.pdf>
- Міністерство культури та інформаційної політики України. (2021, 8 червня). *Стандарт фахової передвищої освіти України* (затверджено Наказом № 408). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Fakhova%20peredvyshcha%20osvita/Zatverdzeni.standarty/2021/06/23/024.Khoreohrafiya.23.06.pdf>
- Міністерство освіти і науки України. (2016, 1 червня). *Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти* (затверджено Наказом № 600; у редакції Наказу № 1254 від 1.10.2019). <https://cutt.ly/bwe00Afy>
- Міністерство освіти і науки України. (2020, 4 березня). *Стандарт вищої освіти України* (затверджено Наказом № 358). <https://osvita.ua/doc/files/news/718/71860/024-choreografia-B.pdf>
- Міністерство освіти і науки України. (2021, 12 січня). *Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти)* (затверджено Наказом № 33). <https://is.gd/CvUVh2>
- Рафальський, О., Калакура, Я., Калакура, О., & Юрій, М. (2022). *Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність* [Монографія]. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. <https://doi.org/10.53317/978-966-02-9883-5>
- Резнік, О. С. (2006). Громадянська ідентичність. В *Енциклопедія Сучасної України* (Т. 6). Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. <https://esu.com.ua/article-31975>
- Рябчук, М. (2019). *Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності – Історичні причини та політичні наслідки*. Інститут політичних і етнонаціональ-

- них досліджень ім. І. Ф. Кураса. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/dolannia_ambivalentnosti.pdf
- Сміт, Е. Д. (1994). *Національна ідентичність* (П. Тарашук, пер.). Основи.
- Шевчук, А. С. (2005). *Українські музично-хореографічні традиції як засіб музично-рухового розвитку старших дошкільників* [Монографія]. Поліфаст.
- Kilpatrick, W. H. (1918). The project method. *Teachers College Record*, 19, 319–335.

REFERENCES

- Dychkivska, I. M. (2015). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii* [Innovative pedagogical technologies] (3rd ed.). Akademydav [in Ukrainian].
- Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichniy slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Lybid [in Ukrainian].
- Horbatova, N. O. (2022). Bakalavrskiy tvorchiy proiekt u pidhotovtsi studenta za osvito-profesiinoiu prohramoiu "Balna khoreohrafiia" [Bachelor creative project in student training under the educational and professional program "Ballroom choreography"]. *Dance Studies*, 5(2), 148–156. <https://doi.org/10.31866/2616-7646.5.2.2022.269344> [in Ukrainian].
- Humeniuk, A. I. (Comp.) (1969). *Ukrainski narodni tantsi* [Ukrainian folk dances] (P. P. Virskiy, Ed.). Naukova dumka [in Ukrainian].
- Kilpatrick, W. H. (1918). The project method. *Teachers College Record*, 19, 319–335 [in English].
- Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. (2021, June 8). *Standart fakhovoi peredyshchoi osvity Ukrainy* [Standard of vocational pre-higher education of Ukraine] (approved by Order No. 408). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Fakhova%20peredyshcha%20osvita/Zatverdzeni.standarty/2021/06/23/024.Khoreohrafiya.23.06.pdf> [in Ukrainian].
- Kulturna identyfikatsiia [Cultural identification]. (2022, July 2). In *Wikipedia*. <https://is.gd/hvYidq> [in Ukrainian].
- Ministry of Economy of Ukraine. (2021, October 19). *Profesiyniy standart "Vykhovatel zakladu doshkilnoi osvity"* [Professional standard "Preschool teacher"] (approved by Order No. 755-21). <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/617/27c/dc6/61727cdc64def816302302.pdf> [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2016, June 1). *Metodychni rekomendatsii shchodo rozroblennia standartiv vyshchoi osvity* [Methodological recommendations for the development of higher education standards] (approved by Order No. 600; as amended by Order No. 1254 of 1.10.2019). <https://cutt.ly/bwe00Afy> [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2020, March 4). *Standart vyshchoi osvity Ukrainy* [Standard of higher education of Ukraine] (approved by Order No. 358). <https://osvita.ua/doc/files/news/718/71860/024-choreografia-B.pdf> [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021, January 12). *Bazoviy komponent doshkilnoi osvity (Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity)* [Basic component of preschool education (State standard of preschool education)] (approved by Order No. 33). <https://is.gd/CvUVh2> [in Ukrainian].
- Rafalskyi, O., Kalakura, Ya., Kalakura, O., & Yurii, M. (2022). *Tsyvilizatsiina identychnist ukrainstva: istoriia i suchasnist* [Civilization identity of Ukraine: history and modernity] [Monograph]. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine. <https://doi.org/10.53317/978-966-02-9883-5> [in Ukrainian].
- Reznik, O. S. (2006). Hromadianska identychnist [Civic identity]. In *Encyclopedia of Modern Ukraine* (Vol. 6). NASU Institute of Encyclopedic Research. <https://esu.com.ua/article-31975> [in Ukrainian].

- Riabchuk, M. (2019). *Dolannia ambivalentnosti. Dykhotomiia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti – Istorychni prychny ta politychni naslidky* [Reducing ambivalence. Dichotomy of the Ukrainian national identity: historical reasons and political implications]. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/dolannia_ambivalentnosti.pdf [in Ukrainian].
- Shevchuk, A. S. (2005). *Ukrainski muzychno-khoreohrafichni tradytsii yak zasib muzychno-rukhovoho rozvytku starshykh doshkilnykiv* [Ukrainian musical and choreographic traditions as a means of musical and motor development of older preschoolers] [Monograph]. Polifast [in Ukrainian].
- Smith, A. D. (1994). *Natsionalna identychnist* [National identity] (P. Tarashchuk, Trans.). Osnovy [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2017, September 5). *Pro osvitu* [On education] (Law No. 2145-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2022, December 13). *Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti* [On the basic principles of state policy in the sphere of the establishment of Ukrainian national and civil identity] (Law No. 2834-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20> [in Ukrainian].